

VAKBLAD

september 2017

#137

natuur bos landschap

Achtergrond-
artikelen
Beheerdersdag

+ programma

+ plattegrond

o+bn
+nieuwsbrief

Beheerdersdag

SPECIAL

Ijssellandschap bestaat 750 jaar

foto Geert van Duinhoven

Starckenburg: "In je eentje los je niets op, maar samen alles. In dat ingewikkelde spel moet je samen op zoek gaan naar vertrouwen".

Elke natuurbeheerder zal beamen dat het belangrijk is om een langetermijnperspectief te hebben. Natuur ontwikkelt zich nu eenmaal niet van de ene op de andere dag. Dat kost tijd, daar heb je geduld voor nodig en je moet oppassen om alleen voor de quick wins te gaan. Dit jaar viert Ijssellandschap haar 750ste verjaardag. Directeur Jaap Starckenburg vertelt hoe hij zijn taak als natuur- en cultuurbeheerder invult. Wat hem betreft plakken ze er nog eens 750 jaar bij.

— Geert van Duinhoven (redactie)

Directeur Jaap Starckenburg pleit voor meer integratie tussen landbouw, natuur en landschap

> Ijssellandschap en haar rechtsvoorganger 'de Verenigde Gestichten' beheert en ontwikkelt sinds 1267 natuur, bos, landgoederen, boerderijen en huizen rondom Deventer. Mensen die naar een van de gasthuizen gingen, betaalden vaak met grond. De bezittingen van de gasthuizen zijn in de loop der eeuwen gegroeid en vormden een garantie dat de zorg voor zieken, armen en bejaarden kon blijven bestaan. Op de boerderijen kwamen pachters te wonen die geld en producten in ruil leverden aan de gasthuizen. Deze construc-

tie bleef eeuwen in stand, totdat na de Tweede Wereldoorlog in Nederland de verzorgingsstaat ontstond. De diverse gasthuizen, verenigd in de Verenigde Gestichten, hadden hun bezittingen niet langer nodig om de zorg te garanderen. In 1986 is Ijssellandschap als aparte landerijenstichting losgekoppeld van de bejaardenhuizen. Daarmee ontstond een van de grotere particuliere grondeigenaren van Nederland met momenteel ongeveer 4300 hectare bossen, cultuurgronden en natuurterreinen, met de daarbij behorende

foto's IJssellandschap

Kasteel De Haere

opstallen (inclusief 500 ha van Burgerweeshuis en Kinderhuis te Deventer). Zo vallen onder IJssellandschap de landgoederen Rande, De Veldhuizen, De Voorhorst, De Beernink, De Hoek, De Haere en Het Schol. In 1996 is een grote klapper gemaakt, zoals directeur van IJssellandschap Jaap Starkenburg het noemt en is ruim 950 hectare van de gemeente Deventer overgenomen.

Als het aan Jaap Starkenburg ligt, gaat zijn organisatie 'gewoon' nog eens 750 jaar door. Dit jaar worden tijdens allerlei activiteiten verhalen en inspiratie opgehaald die samen een visie voor die komende periode moeten gaan vormen. Dat wordt dan op de dag af precies 750 jaar later samen met de oprichtingsacte uit 1267 in het archief ceremonieel opgeborgen. Laten we eerlijk zijn: nog eens zo'n periode is nauwelijks te overzien maar Starkenburg vindt het helemaal niet zo raar om zo'n horizon te hebben, vertelt hij in zijn werkkamer op kasteel De Haere tussen Deventer en Olst. "Onze bezittingen zijn in die lange periode gegroeid tot wat het nu is. Grond is daarbij de cruciale factor: wij leven van de grond. Door die met zorg en respect te beheren, door ruimte te geven aan de natuur en ruimte te geven aan mensen die er wonen, werken en willen recreëren, is het mogelijk om dit in stand te houden. Dat kan alleen door goed rentmeesterschap. Het verleden van IJssellandschap is onze inspiratiebron voor de toekomst."

Bosbeheer weer in eigen hand

Maar hoe gaat dat concreet in zijn werk? Hoe beheert IJssellandschap die 4300 hectare? Naast de gebruikelijke staffunctionarissen voor personeelszaken, financiën en administratie heeft de organisatie een eigen groenploeg van vier man, een hovenier, twee schilders, een bedrijfsleider, een BOA en een timmerman. Dat betekent bijvoorbeeld dat de eigen mensen al het boswerk uitvoeren. Starkenburg: "Het bosbeheer van de 1200 hectare hadden we lange tijd uitbesteed. Dat gaat op zich natuurlijk prima, maar toen we tien jaar geleden een nieuw bosbeheerplan hebben

gemaakt met een eigen visie, wilde ik ook het beheer weer in eigen hand hebben. Je zit er dan toch meer op, je moet alle afwegingen zelf maken en uiteindelijk is de blesser degene die de bos van de toekomst bepaalt. Het dwingt je dus op een intensievere manier naar het bos te kijken. We zijn in die nieuwe visie bovendien afgestapt van het 'klassieke' geïntegreerd bosbeheer. Wij willen nu niet meer alles overal een beetje maar hebben keuzen gemaakt per gebied voor een van de vijf functies productie, natuur, parkbos, landschapsbosjes en recreatiebos. We hebben alle delen van het bos een van die functies gegeven met een bijbehorende set van beheermaatregelen. Onze mensen maken een ronde voor de werkzaamheden en zorgen er voor dat elke vijf jaar een blok aan de beurt komt. Met deze aanpak zoeken we de variatie dus niet binnen de percelen maar in het hele landschap."

De vijfjaarlijkse ronde gebeurt nu ook voor het landschapsonderhoud. En het 'knijp-en-piep-systeem' is verlaten. Als een boer voorheen bijvoorbeeld last had van overhangende takken vanuit een haag of een bosrand, dan pas greep IJssellandschap in. "Nu komen we overal om de vijf jaar en zijn we de meeste telefoontjes van de ontevreden burens voor. Dat werkt fijner voor iedereen: voor de pachters en burens omdat ons beheer veel meer voorspelbaar en georganiseerd is, en voor onszelf omdat we op die manier bouwen aan een goede relatie met de pachters en de burens en we weten dat we het landschapsbeheer op orde hebben. Daar komt bij dat we het landschapsbeheer tegenwoordig kunnen betalen uit de zogenaamde fonds Kostbaar Salland. Dit fonds voor groene diensten kent contracten voor landschapsonderhoud voor 21 jaar. Het fonds kwam tot stand doordat gebiedspartijen en vooral provincie Overijssel de financiering bij elkaar bracht voor meerjarig onderhoud van het landschap. Ook deze afspraak disciplineert ons om heel gestructureerd het landschap te onderhouden: het landschapsbeheer is niet meer vrijblijvend maar ligt vast in duidelijke afspraken met andere partijen en de overheid."

'Gratis' akkerranden

Het meeste geld voor IJssellandschap komt binnen via de pacht. Het bosbeheer levert ongeveer vier procent van de omzet van IJssellandschap. Maar de natuurblokken leveren weinig tot niets op en kosten alleen maar. Hoe draagt die natuur dan bij aan het rentmeesterschap, het behoud dus van het bezit en de langetermijnvisie? Starkenburg: "We hebben er de laatste jaren zelfs veel natuur bij gekregen en gekocht. We hebben daarom nog eens extra geïnvesteerd in aangepaste apparatuur en dat geldt eigenlijk ook voor onze landgoederen. We hebben sinds kort een eigen hovenier die onze drie grotere parken onderhoudt. Dus het klopt: natuur en landgoederen kosten geld. Maar het past in onze visie dat we een landschap willen creëren en niet alleen een stuk natuur, of een stuk cultuurlandschap of een bos. Het gaat ons om het geheel waarbij al die functies en al die vormen van landgebruik elkaar versterken. Wij proberen die functies met elkaar te verweven. Bij een gezond en mooi landschap hoort ook natuur. Ik denk dat je met deze verwevenheid een solide maatschappelijke basis onder het landschap creëert."

Een aardige illustratie daarvan is het initiatief van IJssellandschap om pachters te verleiden om akkerranden aan te leggen. Voor die meters hoeven de pachters geen pacht te betalen en IJssellandschap stelt het zaadmengsel gratis ter beschikking. Kost toch een slordige dertigduizend euro per jaar. Maar volgens Starkenburg is dat goed te verdedigen omdat ook dit weer de pachters positief stemt en ook de mensen in de dorpen en steden zien dat het landschap mooier en aantrekkelijker wordt. Zo wordt het steeds meer hun landschap en niet alleen maar een anoniem gebied met landbouw en natuur. En daarmee creëer je maatschappelijk draagvlak en steun

De vijfjaarlijkse ronde gebeurt nu ook voor het landschapsonderhoud. Dat scheelt veel telefoontjes van ontevreden burens.

voor het landschap. “Dat is dan ook de reden waarom we met het initiatief ‘Heerlijkheid Linde’ gestart zijn. We hebben een plan gemaakt om in een stedelijk uitloopegebied een stadsboerderij te maken waar consument en producent elkaar ontmoeten en waar de keten productie–consumptie kort is. De basis van ons plan vormt een nieuwe agrarische onderneming als ‘rentmeester’ van het gebied. Een boer die zorgt voor een aantrekkelijk landschap met hoge natuurwaarden. Het grondgebonden en biologische melkveebedrijf zal een transparante, duurzame en diervriendelijke bedrijfsvoering voeren en verkoopt haar producten rechtstreeks aan de inwoners van Deventer, de Vijfhoek en de omliggende dorpen. Als het lukt de gronden te verwerven, gaan we samen met ondernemers en bewoners het plan verder uitwerken. Dus ook hier proberen we weer mensen en het landschap met elkaar te verbinden. Dat is uiteindelijk een belangrijke basis voor het rentmeesterschap.”

Conservatief en progressief

IJssellandschap gaat dus verder dan alleen de eigen gronden beheren. De vraag is alleen: hoe ver wil Starckenburg daarin doorgaan? Wordt hij gebiedsmakelaar? Gebiedsmanager? “In ons werk zit veel continuïteit. We beheren de landbouwgronden, we beheren eeuwenoude landgoederen. Maar we hebben wel met steeds meer verschillende mensen te maken die allemaal graag willen meedenken, recreëren. Beheer an sich is conservatief maar beheer is juist ook ontwikkeling en wij willen toch een motor zijn voor de omgeving. Zo zijn we bezig met Heerlijkheid Linde maar hebben we ook een biologische boerderij en natuurbedrijf onder de naam ‘Natuurderij KeizersRande’ in de uiterwaarden weten te realiseren. Ook in een oude - en in de aard conservatieve en op beheer gerichte - organisatie moet je je nek durven uitsteken.”

“En dan kom je op ingewikkelde onderwerpen als windmolens en nieuwe landgoederen. Wij moeten daarop een antwoord vinden dat recht doet

Reguliere pacht is een stimulans om te werken aan die bodem, en het geeft de grond onderinvesteringen, waaraan ook de banken wel willen meewerken.

Nieuw Sion

De nieuwste aanwinst van IJssellandschap is abdij Sion in Diepenveen met de bijbehorende 55 hectare landbouwgrond. IJssellandschap was de trekker van een combinatie van een aantal boeren en de stichting Nieuw Sion. De boeren rondom Sion wilden graag hun huiskavels vergroten en Nieuw Sion wilde nieuw leven in de abdij die leeg kwam na het vertrek van de monniken naar Schiermonnikoog. Zij wilden van Nieuw Sion opnieuw een plek van stilte, gebed en van gastvrijheid maken. De bieding lukte: de oecumenische monastieke gemeenschap bewoont en exploiteert de abdijgebouwen en zet bijvoorbeeld getijdengebed voort. De vier omliggende boeren verkregen de vergroting van de huiskavel. Starkenburg: "Met deze gezamenlijke verwerving behouden we het wezen en de schoonheid van de abdij en bijhorende kloostergronden voor de Sallandse samenleving".

Rentmeester van de toekomst

Onder de titel 750 jaar volharding en verandering houdt IJssellandschap in abdij Sion op 6 oktober haar symposium. Rentmeesterschap is zeer actueel bij vele instituties en sectoren in de samenleving. Hoe houden we de continuïteit vast, en zijn we ook in staat de bakens te verzetten, als de tijd daarom vraagt? Dit thema bespreken we in meerdere werkvormen en met een keur aan sprekers uit de samenleving. Info en opgave: www.ijssellandschap.nl

Mantelzorg

Op 22 december vindt het mantelzorgdiner plaats, georganiseerd door IJssellandschap en Zorggroep Solis. Beiden zijn voortgekomen uit de Verenigde Gestichten en hebben daarom een gemeenschappelijk verleden met oprichtingsdatum 22 december 1267. Ter afsluiting van het jubileumjaar nodigen ze 750 mantelzorgers uit voor een gezamenlijke maaltijd. De ingrediënten voor het diner komen dan natuurlijk uit de omgeving. Behalve de historische verbondenheid met de zorgsector, vindt Jaap Starkenburg ook dat IJssellandschap een soort mantelzorg is met als missie de zorg voor de groene mantel rondom de steden.

aan onze historie, het landschap en een rendabele toekomst. We zijn bijvoorbeeld actief bezig om overheden te bewegen wat creatiever om te gaan met vrijkomende agrarische bebouwing. Daar liggen enorme kansen maar die worden nog lang niet allemaal benut door regelgeving die volgens mij niet altijd in de goede richting duwen. Daarom probeer ik overheden wel te laten bewegen. En natuurlijk is dat ook in ons belang want wij willen graag dat de lege gebouwen worden opgeknapt en dat daar weer met veel plezier mensen gaan wonen en werken zodat we op onze beurt verder kunnen werken aan natuur en landschap."

Vertrouwen

IJssellandschap is een uitzondering: er zijn niet veel natuurbeheerders met zoveel landbouwgrond die zorgt voor een regelmatige cashflow. Starkenburg realiseert zich dat zondermeer. Toch vindt hij dat ook andere natuurbeheerders wel wat meer naar de burens mogen kijken. "Ik vind het vaak behoorlijk gesegmenteerd: hier natuur, daar de landbouw. Er zijn meerdere mogelijkheden om landbouw en natuurbeheer met elkaar te combineren of waarbij natuur en landbouw met eenzelfde problematiek te kampen hebben. Bijvoorbeeld bij de problematiek van de bodemvruchtbaarheid liggen de belangen in elkaars verlengde. Beide sectoren hebben te maken met een afnemende bodemvruchtbaarheid. Wij proberen de boeren dan ook te stimuleren om daar iets aan te doen. Onder andere door continuïteit te garanderen met reguliere pachtcontracten, in plaats van kortere zes of zelfs eenjarige contracten. Reguliere pacht is een stimulans om te werken aan die bodem, en het geeft de grond onderinvesteringen, waaraan ook de banken wel willen meewerken. Maar de kennis over bodems zouden natuurbeheer en landbouw veel meer met elkaar kunnen delen. Wij proberen dat hier in ieder geval te integreren. Volgens mij is dat een belangrijk kenmerk van duurzaamheid. In je eentje los je niets op, maar samen alles. In dat ingewikkelde spel moet je samen op zoek gaan naar vertrouwen." <

redactie@vakbladnbl.nl

